

מילא בסלע משתוקא בתרין

כמה נוי וטעם יש בכיטויים ספרותיים כאשר מלבד מוכנס הרגיל יש בהם פנים נוספות אשר נגלות לנו לאחר עיון קצר.

אך בשפות עתיקות שאין אנו חיים אותם בדבור יום יומי והן ידועות לנו רק רק מתוך למוד, אובד לרוב הטעם העיקרי של בטוי כזה כי מובנו הכפול לא בא כלל לתודעתנו.

במגילה י"ח ע"א נאמר: "מילא בסלע משתוקא בתרין", כוונת הפתגם להביע את הרעיון הידוע גם מפתגמי שאר עמים שהשתיקה נאה לאדם מן הדיבור. אך כפי שהוכיח הרב ש. י. רפפורט ז"ל, טמון בפתגם זה גם תוכן אחר. "מילא" פירושו בארמית פרי האלון אשר מחירו היה זול. משתוקא הוא גם כן דבר מן הצומח מין שרף עצים אשר מחירו היה גבוה יותר. לכן פתגמנו הוא דו-משמעי: בכל יום היו מוכרי פרות בשוק; "מילא בסלע" "משתוקא בתרין!". על יסוד זה בנו חכמים את המימרא שלנו אשר הוראתה השניה מדברת בשבח השתיקה...

בכתובות ה' ע"ב מובאת ברייתא: "אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהן נכוות תחילה לאברים". רש"י מפרש יפה ש"נכוות תחילה" הוא כאן דו-משמעי? במס' עבודה זרה ל"ח ע"א אומר ר' יוחנן שאם גוי הניח ראש של בהמה לשעת קצרה באש כדי לשרוף את השער (ולא התכוון לצלות את הבשר), אין זה נחשב לבישול נכרי אע"פ שאזני הבהמה הספיקו להצלות וראויות לאכילה.

מכאן שהאזניים פגיעות באש יותר משאר חלקי הראש. בדיעה זאת השתמש מנסח הברייתא שלנו כשהוא בחר בפועל "נכוות". מצד אחד הוא רומז לעובדה דלעיל, מאידך הוא מוסיף ל"נכוות" משמעות מושאלת באומרו שהשפעות רעות מובאות לאדם מבחוץ בתחילה ע"י חוש השמע, ולא יגרום אדם לעצמו שישמע (זהו הפירוש של "ישמיע") דברים שלבסוף יזיקו לו.

1 ראה לדבר היא המימרה: "סמא דכולא משתוקא"; מכאן שמשתוקא הוא סם-תרופה.

[מילא: ע"א נאמר בדגרי חס']

ובאלאנא - היה חלק

אנטיג'ו

[ש 3-3]